

*Énekbe kezdtek s úgy imádkoztak
A boldog, büszke, győztes magyarok!
Testvér! — ki most így álmodál velem,
Imádkozzál, hogy minden így legyen!*

MÓRA LÁSZLÓ

Törökverő Hunyadi János.

Nem volt fényes nevű, gazdag ősök ivadéka. Az ismeretlenség homályából emelkedett magasra a saját Isten-adta tehetségével, vasakaratóval, csüggedetlen szorgalmával és hívő lelkével. Mint egyszerű katona állt be Zsigmond király hadseregébe, és hamarosan szőrényi bán, Nándorfehérvár kapitánya, majd erdélyi vajda, 1446-ban Magyarország kormányzója; világhírű hadvezér lett belőle.

Először a csehországi háborúban tüntette ki magát vitézségével; Szendrő vár védelménél (1439) már mint hadosztályvezér harcolt diadallal, és a török visszaverésében főrésze volt. Ettől kezdve ő lett a magyarság vezére, s úgyszólván napról-napra emelkedett katonái és az egész nemzet szeretetében s — mondhatjuk — egész Európa tiszteletében.

Hunyadi Jánosnak az volt a hitvallása, amit a lengyel királyhoz küldött egyik levelében írt: „Megyek előre rettenthetetlenül, mert ügyem igaz; mert hitért, békéért, hazáért, özvegyekért és árvákért harcolok. S ha az isteni Gondviselés akarja, Istenem és királyom ügyét olyan diadalhoz juttattam, hogy a jelen és jövő nemzedékének örök emlékeztetőül fog szolgálni”.

A török 1442-ben Erdély egyik leggazdagabb városát, Szebent akarta elfoglalni. Jól tudta, hogy a magyar seregnek Hunyadi a vezére és lelke, őt akarta mindenekelőtt eltenni láb alól, mert amíg ő a hadak élén állt, addig nem bízhatott győzelemben. A török vezér kiadta a parancsot, hogy Hunyadi élve vagy halva kézre kell keríteni.

A magyarok kémeik útján értesültek erről a tervről, és Hunyadi ehhez képest állapította meg a haditervet. De hogy az sikerülhessen, ahhoz egy önfeláldozó magyar vitézre volt szükség, aki Hunyadival öltözetet cseréljen és — szükség esetén — feláldozza életét Hunyadiért és a győzelemért.

Minden magyar katona büszkén vállalkozott volna erre, de olyant kellett választani, aki Hunyadihoz külső alakra is hasonlított. Ilyen volt Kemény Simon. A hős Kemény Simon tehát a csata előtt ruhát váltott Hunyadival, és ötszáz vitéz élén ő támadta meg először az ellenséget. A törökök mind a vélt Hunyadira vetették magukat, s mialatt őt hősi ellenállás után fel is koncolták, előtört az igazi Hunyadi és tönkreverte az ellenséget.

Húszezer török esett el Szeben mellett, köztük Mezid bég és fiai is, s tömérdek zsákmány jutott a magyarok kezébe.

A szultán, hogy a szebeni vereséget megbosszulja, nemsokára új sereget küldött Erdélybe. Ennek a seregnek Hunyadi Vaskapunál állta útját, és sokkal kisebb számú csapatával nagy és elkeseredett harc után ezt is teljesen tönkrevverte. Oly fényes volt ez a győzelem, hogy emlékére az egész országban három napon át hálaadó istentiszteletet tartottak.

A Morva folyó partján haladt előre a magyar sereg. Hunyadi tízezer vitézével november 3-án tönkrevverte éjjeli harcban az ellenség kétszer akkora seregét. Majd bevette Nis várát, melynek védelmére három külön sereg sietett. Hunyadi mind a hármat leverte külön-külön csatában egy nap alatt!

Beköszöntött ezenközben a téli, s Hunyadi most a Balkán-hegység szorosai ellen intézett támadást, noha az ellenség azokat hatalmasan megerősítette. A fákat keresztbe vagdosták a különben is nehezen járható hegyi úton, a havat vízzel öntözték le, mire az csontkeménnyé és síkossá fagyott. Hunyadi azonban nem esüggedt. Cselhez folyamodott. Hirtelen visszavonulást rendelt el, amit az ellenség futásnak vélt és előjött megerősített helyeiből, hogy a magyarokat üldözze. Hunyadi ekkor megállította seregét, szembeszállt az ellenséggel és véres csatában ismét fényes győzelmet aratott.

Minthogy a sereg élelme már fogytán volt, és különféle nyavalayák ütötték fel fejüket, Hunyadi nem akarta derék vitézeit tovább fárasztani, jól megérdemelt pihenőre tehát visszavezette seregét a hazába.

Ragyogó diadalmenetben vonult be a győzelmes vezér és hős serege Buda ősi várába 1444 február 2-án, Gyertyaszentelő ünnepén. Elöl vitték a keresztet, azután az elfoglalt zászlókat és győzelmi jeleket, s ezek után a foglyok csapata következett. Boldogasszony temploma elé vonult a menet, ahová az ifjú Ulászló király meztláb ment be hálát adni Istennek a győzelemért.

Ez volt az úgynevezett „hosszú hadjárat“, amely örökké ragyogó betűkkel hirdeti a legnagyobb magyar hadvezér, Hunyadi János lángeszét és a magyar katonák páratlan vitézségét.

Hunyadi fényes győzelmei után a keresztény világ elérkezettnek vélte az időt arra, hogy a törököket végkép kiverje Európából. A pápa követe biztosította Ulászlót, hogy a pápa nagyobb hajóhaddal fogja támogatni. És Ulászló letette az esküt a pápai követ kezébe, hogy még a nyár folyamán hadba indul Görögország felé.

Murád szultánt valósággal kétségbe ejtette a keresztények készülődése. Brankovics Györgyöt, a szerb fejedelmet bízta meg, hogy bármi áron fegyverszünetet eszközöljön ki a magyar királlyal. A szultán felajánlotta, hogy Szerbiát a területén elfog-

lalt várakkal együtt visszaadja, sőt Albániának azt a részét is, amelyet Brankovics birt. Ezenfelül szabadon bocsátja Brankovicsnak kezesként őrzött fiait, százezer aranyat fizet készpénzben, s valahányszor a király akarja, huszonötezer fegyverest ad a rendelkezésére. Mindennek fejében tíz eszterdei békét kívánt.

Ulászló elfogadta a hihetetlenül kedvező ajánlatot, azzal a kikötéssel, hogy a szultán nyolc nap alatt kiűrteti az elfoglalt várakat; a béke megtartására esküvel is kötelezte magát.

Alig kötötte meg a törökkel a békét, Julián bibornok levelet kapott, hogy a pápa nyolc hatalmas gályája elindult, s ezt a burgundi fejedelem négy és a velencei köztársaság nyolc gályája fogja követni hamarosan.

Ez az értesítés nagy kavarodást okozott a király környezetében. A lengyel urak a béke megtartását javasolták a királynak, a magyar urak, maga Hunyadi is, a háború mellett nyilatkoztak. Közben a török néhány várat kiűrtett, de nem valamennyit. Sőt Brankovics fiait sem bocsátotta szabadon. És Ulászló most harmadszor is letette az esküt, most már arra, amire először: megindítja a háborút a török ellen.

Nikápoly alatt táboroztak, amikor megjött a hír, hogy Murád szultán negyvenezerfőnyi had élén Kisásziából, ahol hirtelen békét kötött ellenségeivel, a Boszporusnál átkelt a tengeren. A pápai hajóhadat a génauiak kijátszották, s az átkelést nem tudta megakadályozni.

Várna mellett, a Fekete-tenger partján találkozott a két sereg. Hunyadi volt itt is a fővezér, ő állt első sorban jó 5000 lovasával, és hadvezéri lángszével, hős katonáival már-már diadalt aratott volna, az ellenség már ingadozott, mikor Ulászló király, hívei és Hunyadi titkos ellenségei biztatására, hogy ne engedjen minden dicsőséget Hunyadinak, a vezér intézkedése és tervei ellenére egyszerre belelegegyedett a harcba.

Az ellenség ezt észrevette, rávetette magát a királyra, s bár az vitézül viseelkedett, hamarosan levágta. Ez eldöntötte a csatát. Hiába igyekezett Hunyadi lelket önteni a seregbe. Mikor meglátták, hogy a király elesett, futásnak eredtek, s a csata elveszett. Maga Hunyadi is csak nehezen tudott menekülni. De az ellenség is nagy veszteséget szenvedett; a török szultán a csata végén így kiáltott fel: „Még egyszer nem szeretnék így győzni!”

A nagylelkű Hunyadi pedig ezt írta a pápának: „Nem a mi hibánk az ütközet alatt, nem is az ellenség ereje, hanem a mi bűneink és a Mindenható igazságos ítélete vertek meg bennünket!”

1448 október 18-án a híres Rigómezőn került ismét szembe a török sereggel Hunyadi; a török azonban háromszor annyi volt, mint a magyar. Három napig tartott itt az elszánt harc, de az oláhok árulása folytán végre is az ellenség győzött. A fővezérnek is menekülnie kellett. Ekkor történt, hogy Hunyadi ha-

zafelé igyekeztén, magányos bolyongása közben a szerbiai hegyek között két rablóval találkozott. Ezek a nyakában függő aranykeresztet elvették tőle s meg akarták ölni. A zsákmányon azonban habakaptak s ezalatt Hunyadi kirántotta az egyiknek kardját, levágta vele a rabló fejét, mire a másik futásnak eredt.

Hunyadi most, hogy gyorsabban és biztosabban hazaérjen, kalauzt fogadott, de ez sem volt különb a rablóknál. A helyett, hogy kívánsága szerint Belgrádba vezette volna, Szendrőbe csalta. Itt Brankovics, ki a magyar korona hűbérese volt, felajánlotta Hunyadi fejét Murád szultánnak; ám a lovagias török szultán megvetéssel utasította vissza a hitvány és nemtelen ajánlatot. Brankovics azután nagy váltságdíj fejében szabadon bocsátotta Hunyadi.

A várnai és rigómezei kölesönt nemsokára Nándorfehérvárnál adta vissza Hunyadi a töröknek, aki 1456-ban ismét ropant erővel támadta megezt a fontos határvárat. Ez a vár volt akkor nemcsak Magyarországnak, hanem egész nyugati Európának védő kapuja, ezért akarta azt mindenáron áttörni a nagy hódító, II. Mohamed szultán, ki 1453-ban már Konstantinápolyt is elfoglalta, s a görög császárságnak véget vetett. Hódító útja most már tovább vezetett volna Európa szívébe!... Egész Európa megrémült erre a hírre, és mindenki Hunyadi Jánosban látta a hőst, aki Mohamedet hódító útjában megállítja.

A magyar urak közt azonban titkos ellenségei — Garai, Ujlaki, Bánfi, Cillei — áskálódni kezdtek Hunyadi ellen s azon voltak, hogy dicsőségét még a haza kárára is szétrombolják. Az álnok Cillei, aki kormányzó akart lenni, László királyt Bécsbe csalta, a főurak pedig kijelentették, hogy ők csak a király vezérlete alatt tartoznak harcolni, és nem állították ki bandériumaikat.

De Hunyadi mindez nem csüggesztette el; minden vagyonát feláldozta a haza oltárára, saját pénzéből állított sereget. Egy buzgó és hőselelkű szerzetes, Kapisztrán János volt segítségére, aki keresztes háborút hirdetett. Az így összetoborzott s körülbelül 60.000 főnyi segítséggel indult Hunyadi a vár felmentésére, melyet Mohamed mintegy 150.000 emberrel ostromolt.

A várat csekély számú őrséggel Szilágyi István védte hősi kitartással. Hunyadi először a Dunán állomásozó török hajóhadat verte szét, s így utat nyervén a várba fegyvert és eleséget szállított a már-már csüggedő várőrségnek, s ezzel új erőt és lelkesedést ébresztett azokban, úgy hogy az ellenség következő rohamait ismét visszaverték. A török ágyúk folyamatos tüzelése azonban, nagyon megrongálta már a falvakat, sok egészen rombadőlt, és Hunyadi látta, hogy a várat nem lehet sokáig tartani.

Ekkor ismét eselt használt. Katonáit elrejtette a külvárosban, s az ellenséget bebocsátotta a várba. A törökök abban a hitben, hogy övék a világ, rabolni, fosztogatni kezdtek. Hunyadi

ekkor rajtuk esapott katonáival, egy egész éjjel tizedelte őket. Reggel a török új segítséget kapott. Ekkor kénkövel és más gyújtóanyaggal öntötték le a várban felhalmozott rőzsét meggyújtották és dobálták a törökökre, akiknek lobogós ruhája csakhamar tüzet fogott. Az ellenség erre megrémülve menekült, a magyarok kitörtek a várból. Kapisztrán is megjelent kereszteseivel, s az ostromló törököket egyesült erővel halomra vágták a vár bástyái előtt.

Az ellenség még mindig új erőket vetett a harcba. Hunyadi és Kapisztrán is összeszedték minden erejüket és „Jézus!” kiáltással ismét a törökre vetették hadaikat. Rettenetes harc kezdődött. Ember ember ellen küzdött. Maga Mohamed szultán is odaállt serege élére, legkitünőbb vezerei előtte estek el. Mind a két fél érezte, hogy most dől el a kocka. A törökök többségben voltak, s a győzelem már-már az ő oldalukra hajlott. Egy török már fel is hágott a vár falára, hogy feltűzze ott diadaljelül! a lófarokas török zászlót. A várostoronynak azon a helyén Dugovics Titusz nevű vasmegyei magyar vitéz volt az őrálló. Dugovics birkokra kelt a törökkel, de sehogy sem bírt vele, mert a török is ugyancsak legény volt a gáton. Hosszú viaskodás után Dugovics hősi elhatározással hirtelen átkarolta ellenfelét, s a vár ormáról magával rántá a mélységbe. Életét áldozta fel, de megakadályozta az ellenséges zászló kitűzését. A magyarokba erőt öntött ez a hősi tett, s az új erővel megindult elkeseredett harcban végre is Hunyadi hadvezéri lángelméje és a magyar katonák hősiessége győzött.

A roppant török sereg szánalmasan összetörve az éjszaka sötétjében futásnak eredt és meg sem állt Szófiaig. Maga a szultán is megsebesült. Mire a nap felragyogott, 25.000 török vitéz holtteste borította a csatatert, az ellenség összes ágyúí, puskái, fárszekerei, hajói a magyarok kezébe kerültek, és Nándorfehérvár ormán büszkén lengett ismét a magyar zászló.

De a nándorfehérvári diadal volt a nagy hős utolsó csatája.

Lampérth Géza.

Évzáró vizsga.

Számtalanszor felemeltük már szavunkat annak érdekében, hogy az évzáró vizsgák lélekgyötrő formáit hagyjuk el s kövessük a Tanterv utasítását, amely »ünnep«-pé, az iskola egyik legszebb ünnepévé kívánja avatni az évzáró vizsgát. Meg kell állapítanunk, hogy még mindig vannak, ahol — különösen a felsőbb osztályokban — szülőkre, tanulókra egyaránt — unalmas, fárasztó, lélekkínzó »nagyvizsgát« tartanak, jöllehet sokkal többet mutathatnánk az iskola belső munkájából a szülőknék, felügyelőknek, ha nem előre betanított — olykor hetek súlykoló